

РАЙНА КАБАИВАНСКА: 21 ГОДИНИ В 21 ВЕК

Гала концерт в НДК – 2014 г.

ПЕТЪР БАРБАЛОВ
снимки ЛИЧЕН АРХИВ

17 март 1997 г. Знаменитата оперна актриса Райна Кабаиванска изнася в софийската зала „България“ благотворителен концерт за своята фондация за надарени деца без родители. Знае се, че тя е винаги отворена към почитателите си, дава автографи, снима се и разговаря с тях, цени обичта им. След финала своята почит към примата поднася в гримьорната – за първи път очи в очи, д-р Георги

Текев, изпълнителен директор на Нов български университет. По време на кратката среща, младият мениджър споделя виждането си, че университетите са призвани да развиват школи на големите имена в науката и изкуството, а майсторските класове са добър начин за това. Така, след почти четири десетилетия изключително интензивна кариера по най-големите оперни сцени, условно разделена на първи 20 години

Америка и Европа и втори 20 години в Италия и Европа, Кабаиванска получава покана за майсторски клас в България. В същата година ангажиментите на 63-годишната примадона включват спектакли на „Мадам Бътерфлай“ в Арена ди Верона, „Тоска“ и „Фалстаф“ в Театро Масимо в Палермо, „Въртенето на винта“ в оперните театри на Рим и Болоня, рецитали в миланската Ла Скала, Театро Комунале в Болоня, Театро Гион в

Рим, благотворителен концерт за фондацията в Мюнхен, снимки за филма „Un bel di vedremo“ на режисьора Тонино Валери и др. Графикът ѝ е пълен за години напред. Но, впечатлена от ентузиазма и визионерския порив на д-р Текев, тя приема да обмисли идеята.

Четири години по-късно, на 15-ти септември 2001 г., в Националната художествена галерия започва първото издание на Майсторския клас на Райна Кабаиванска за вокално усъвършенстване и артистична интерпретация на млади оперни певци, организиран от Нов български университет. Това е и

първият майсторски клас в България.

Този септември 2021 г. предстои неговото 21-во поредно издание.

Първият досег на д-р Текев с изкуството на великото сопрано е през 1974 г., когато 9-годишен я гледа в „Дон Карлос“ в Софийската опера. Изпълнението ѝ го кара да се влюби в оперното изкуство. Лично чувство, което ще надгради, години по-късно, в проект за майсторски клас, даващ шанс на млади оперни певци да учат при един от най-значимите артисти в историята на операта. Създава устойчив интердисциплинарен образователен и творчески модул, наричан от самата Кабаиванска

„исторически рядък.“ В първото издание на класа участниците са само от България. Такава е идеята – младите певци в страната да черпят от опита на световната звезда, която десетки години живее в Италия. Но още следващата година на прослушване се явяват таланти от Гърция и Китай. Следват Грузия, Италия и Ливан. Класът надскача първоначалния замисъл, придобива международен профил. Интернационални са и майсторските класове, които междувременно Кабаиванска прави в Италия, Франция, Швеция, Русия, Испания, Япония, както и ежегодният летен

Характерни за кариерата на Райна Кабаиванска са артистичните събития, вдъхновени еднолично от нейната индивидуалност като творец и човек. Безпрецедентният 15-годишен договор, предложен ѝ от легендарния директор на Метрополитън Опера Рудолф Бинг в самото начало на кариерата ѝ през 1961. Откриването на сезона на Ла Скала през 1969 с „Ернани“ с Пласидо Доминго и Николай Гяуров. „Дама Пика“ в Метрополитън (1972) за пръв път на оригиналния руски език. Откриването, след 40 г. пауза, на реновирания оперен театър в Торино (1973) със „Сицилиански вечерни“ с режисьор Мария Калас, която

изисква за главната роля единствено и само Райна Кабаиванска. Филмът „Тоска“ (1976) на режисьора Джанфранко Де Босио с Кабаиванска и Доминго, наричан „най-добрата „Тоска“ завинаги.“ Първата „Мадам Бътерфлай“ в историята на Арена ди Верона (1978) с режисьор Бени Монтекор. „Трубадур“ от Виена (1978) и Залцбург (1980) с диригенти и режисьор Херберт фон Караян, който я нарича „модел за вокална и артистична перфектност“. Спектакъл, преиздаден на DVD през 2019 г. по случай 150-та годишнина от създаването на Виенската опера. Триумфалната „Тоска“ с Лучано Павароти през 1980 в Ла Скала (Райна играе с костюмите на Калас от Ковънт Гардън). Откриването на сезона в Римската опера през 1981 г. с „Фауста“, възкресена за пръв път от 148 години. Дебют за „Веселата вдовица“ в историята на Римската опера (1989, реж. Мауро Болонини). „Капричио“ от Щраус за пръв път в Италия (Болоня, 1987) на италиански, преведено заради красотата на текста по настояване на Кабаиванска. „Тоска“ във Виена през 1994-та отново с Павароти – генералният директор Йохан Холендер се бори няколко години, за да има

най-голямата Тоска на сцената си. „Диалози на кармелитките“ в Театро Реал през 2006 – режисьорът Роберт Карсен изисква ултимативно Райна Кабаиванска за Мадам Крози, макар партията да е за контралт. И още много факти, всеки сам по себе си история, изтъкващи нишка по нишка легендата Райна Кабаиванска. В тях е и отговорът на въпроса как една толкова дълга и блестяща кариера се гради без импресарио. Привлечени от яркия вокален талант и поразяващото сценично присъствие на българското сопрано, предложенията ваят сами. Райна възприема този модел като успешен. Не се нуждае никой да подбира поканите, нито да ги търси. Избира да е свободна.

Концерт в Тревизо – 2002 г.

модул в Академия Киджана в Сиена.

Сценичната кариера на

примадоната в новия век

е поредица от дебюти в нови роли и сбогувания с нейната коронна Tosca, изпълнявана многократно в продължение на 33 г. по всички големи световни сцени. Наситени с особена емоционална дълбочина и житейска естетика са последните спектакли в Театро Реджо в Парма и Театро Реал в Мадрид. В Италия почитателите на Кабаиванска я боготворят до фанатизъм. Следват я от град на град, аплодират я възторжено, наричат я „Божествена“. В Театро Реджо в Парма е триумфирала многократно. Там през 1974 г. „кръщава“ и Хосе Карерас като Марио Каварадоси в „Тоска“ – спектакъл, предаван директно по италианската телевизия. Споделя, че е избрала Театро Реджо за сбогуването си с „Тоска“ заради публиката – най-взискателната в цяла Италия. Още с появата ѝ в първо действие диригентът е принуден да спре оркестъра, защото гръмовните овации на зрителите го заглушават. След емблематичната ария *Vissi d'arte* театърът е в екстаз. Райна се опитва да продължи, но залата реве неудържимо „Бис! Бис!“ Осем минути една от най-трудните публики в света аплодира своята Дива. После тя, развълнувана и благодарна, повтаря арията.

Две години по-късно в Мад-

рид е последната ѝ Tosca пред испанската аудитория. Залата на Театро реал с нейните 1800 места е изпълнена до краен предел. Дошли са почитатели от цял свят – фанатични италианци, горди българи, американски фенове от 60-те и 70-те, годините на големите триумфи на звездата в Метрополитън, развълнувани французи, руснаци... В навечерието на своите 70 години, Кабаиванска прави поредното си недостижимо изпълнение. Големият испански музикален критик Фернандо Фрага пише в „Ел Паис“: „Българското сопрано, италианско по обучение, кариера и личност, се сбогува с Tosca с едно от най-мощните си музикални и сценични творения в спектакъл, който я превръща в легенда за модерната история на възстановения театър в Мадрид. Близо до седемдесетия си рожден ден, гласът ѝ реагира гъвкаво и позволява онази великолепна игра на нюанси, която е в основата на нейното изкуство, карайки ни да вярваме, че за всеки момент тя намира точния акцент и значение. Подслонена в удивително младежка и стройна физика, тя предложи незаличим урок по психологическо проникване в характера и умение за завладяване на сцената. Тази Tosca от 26 януари оставя във въздуха печална възможност: с това „Сбогом!“ на сопраното с Флориа Tosca, персонажът също си тръгна с нея, може би завинаги

- за много от присъстващите.“
За персонажа няма съмнение – короната на Тоска ще остане недостижим триумф на Райна Кабаиванска, потвърждавайки знаменитата фраза на Лучано Павароти, „Тоска на миналото е Мария Калас,

Тоска на нашето време е Райна Кабаиванска.“

Но за радост на мадридчани след 2 години певицата се завръща в Театро Реал с дебют като Мадам Кроази в „Диалози на кармелитките“ от Пуленк. Ролята на старата, раздирана от предсмъртни болки игуменка на манастира Компьен във Франция по време на Големия терор е коренно различна от предишната – своеволната покорителка, изпълнената с желаниа и жизненост римска примадона Флория Тоска. Но има и паралел – крайната отдаденост. Тоска убива градския диктатор и насилник, за да спаси своята земна любов. Кроази обрича небесния си живот, приемайки греха на страха от смъртта, за да спаси религиозната любов на младата си послушница. Щедрата всеобхватност на страстта в паралел с щедрото

благородство на мъдростта.

В списъка с дебютите са още „Човешкият глас“ от Пуленк в Палермо и Болоня, „Януфа“ от Яначек в Неапол, „Жената в мрака“ от Курт Вайл в Театро Масимо в Палермо и Рим, „Дама пика“ (като Графинята) от Чайковски в Неапол и Тулуза, „Скуола ди гуида“ от Нино Рота в Сиена. Концертните изяви са десетки. Римската опера организира грандиозен концерт, посветен на кариерата на примадоната в този театър и всичките ѝ знакови роли на сцената му. Бляскави са рециталите в Мадрид, Леон, Овиедо, Мурсия, Триест, Венеция, Модена, Неапол, Рим, София. Приема и покана от големия френски оперен и филмов режисьор Патрик Шеро да се снима в последния му филм „Габриел“. Там влиза в ролята на руска певица и пее по музика на Ваки и текстове на Пушкин.

През 20-те години на майсторския си клас в НБУ Райна Кабаиванска е

ментор на над 200 млади певци.

За нея преподаването е възможност да предаде знанията

Гала концерт в НДК – 2014 г.

си, да помогне на „децата“, но и много повече. В днешния свят тя е легенда от златните години на операта, но и символ на висок морал в съхраняването на белканти, естетическия идеал на италианската вокална шко-

Успехът на майсторските класове води до нов проект под егидата на НБУ: „Райна Кабаиванска представя свои студенти на международната оперна сцена“. Той предоставя пряка връзка между постоянното учене и голямата сцена. В Софийската опера се играят спектакли с пълни състави от участници в майсторските класове в НБУ. Началото е положено с „Бохеми“ и запомнящите се дебюти на Мария Агреста, Мария Радоева, Кристина Баджо, Кирил Шарбанов, Силвия Тенева, Доротея Доротеева, Веселин Михайлов, Костадин Мечков. Постановката гостува и в Театро Комунале в Модена. Следва „Вертер“ (копродукция с Театър Ла Моне, Брюксел) с ювелирната Вероника Симеони. В „Турандот“, „Норма“, „Трубадур“ и „Дон Паскуале“ изгряват звездите на Марили Санторо, Ана Петричевич, Ана Виктория Питс, Давиде Риу, Карло Сео и Ева Джонг. Концертът „Тенорите на Райна Кабаиванска“ в зала „България“ и българската премиера на Реквием от Леонкавало осветяват пътя на Рейналдо Дроз и Александрина Михайлова. В България гостуват и други артисти от Школата Кабаиванска, вече в активна кариера. В пловдивския Античен театър любимото сопрано на Рикардо Мути Витория Йео представя „Мадам Бътерфлай“. За концерт в Арена Армеец с Пласидо Доминго идва победителката от „Опералия“ Вирхиния Тола. В спектакъл в Зала 1 на НДК участват Андреа Каре, София Соловий и Матео Дезоле.

Майсторски клас

Тези и други имена, преминали през класовете на Кабаиванска – Прити Йенде, Арсен Согомоян, Даниел Ким, Джузепе Инфантино, Киара Изотон, Ева Ким Маджо, Елиза Чо, Симоне Лим, Яско Сато, Зелене Дзанети - са голямото музикално семейство, заело престижно място в съвременния оперен театър. „Щастлива съм, че моите деца, когато пеят по света, могат да кажат: „Аз учих и в България“, споделя Маестра Кабаиванска.

Преди концерт

ла. „Имам дълг да продължа традицията в едно голямо изкуство“, споделя примата пред списание L'opera. С майсторските класове прави и преход от изразителността на сцената към методичността на преподаването. И учениците правят своя преход - от фундамента на музикалното образование към безграничната свобода на висшето изкуство. Два едновременни прехода, с едни и същи участници, с еднакъв предмет на действие, обърнати един

към друг. „Обичта е най-важния момент в едно педагогическо взаимодействие.“ Обичта е навсякъде – във всекидневната работа, в подготовката на спектакли и концерти, в споделянето на лични истории. В дългогодишните връзки на доверие и подкрепа между учител и ученици.

Междувременно в Модена, където живеят Райна Кабаиванска, Лучано Павароти и Мирела Френи, създават Музикален институт „Веки – Тонели“. Той

става третата колона, заедно с Академия „Киджана“ и Нов български университет, върху които се изгражда Школата Кабаиванска. В баланса между сцената и Школата, преподаването постепенно взема превес. Преходът става леко, поради любопитството на Райна към случващото се и включването в него с жизненост и радост. Кабаиванска не е суетна или ревнива по линия на славата. Тя никога не ѝ е била интересна. Интересува се от същността на пеенето, от музиката, етиката, справедливостта, красотата. И се интересува непрестанно. Без нужда да прекъсва нишката на събитията в живота си, без нужда да си почива от него. Напротив, радостна е от постоянната му динамика. „Направих лесно, естествено и без съжаление прехода от сцената към преподаването“, споделя в интервюта. Вярваме ѝ. Тя е честна, дори повече – винаги готова е на битка за истината. Трудно е житейската и творческата история на човек с оригинална вътрешна постройка, да бъде достъпно описвана. История, изпълнена с поврати, но не с фаталности, в която шансовете винаги са повече от пречките.

През

2014-та Райна Кабаиванска навършва 80 години.

В София събитието е отбелязано с две мащабни изложби на фотографии и костюми, нов диск Rarities с редки изпълнения и с грандиозен Гала концерт на нейни възпитаници в Зала 1 на НДК. Самата тя също пее. Изпълнява Addio mio dolce amor от операта „Едгар“ на Пучини с хора и оркестъра на Софийската опера под диригентството на Найден Тодоров. Пее с предизвикателство, смелост и откровеност. Публиката, разплакана и вдъхновена, е в краката ѝ. Райна е отворила широко обятия, през фината бляскава материя на роклята, почти се вижда как бие сърцето ѝ. Невероятен миг на единение между артиста и неговата публика. С решителен жест се обгръща с ръце – прегръдка, в която събира всичките 4500 човека в залата, показва им мяс-

„Турандот“, София - 2016 г.

тото, където винаги са били. В нейното сърце.

Месец по-рано Гала на Школата Кабаиванска се състои и в Театро Реджо в Парма. Кабаиванска изпълнява Ave Maria от „Отело“ от Верди. За нейното изпълнение останалите участници в концерта – нейните ученици – се струпват в режисьорската ложа встрани от сцената. Омагьосани и бездиханни, попиват всеки тон, всеки жест от изпълнението. След него залата избухва в овации, викове и гръмовен тътен – такава е традицията в Италия, когато публиката много хареса изпълнението, започва да тропа силно с крака по пода. Усещането е като пред срутване на театъра.

Ако преподаването за Райна Кабаиванска е мисия, на която се отдава с безрезервна щедрост,

Благотворителността е нейна спътница близнак.

През 2002 г. по идея на проф. Богдан Богданов и д-р Георги Текев Кабаиванска основава стипендиантски фонд в НБУ със свое лично дарение. Фондът присъжда стипендии (до момента над 90) на лауреатите на майсторските класове, за да продължат обучението си в България и Италия и за да се подпомогне стартът на международната им кариера. Благотворителната си дейност в България Райна започва десет години по-рано с основаването на фондация за таланти деца без родители. Отношение на състрадателност и закрила към децата тя показва и още по-рано - през 1979 г. – когато в Залата на ООН в Ню Йорк, по повод закриването на Първата Международна година на Детето, изнася тържествен концерт с детския оркестър „Пионер“ с диригент Влади Симеонов. Наклонността за благотворителност и щедрост към младите е повлияна от нейната италианска учителка Дзита Фумагали, която освен че преподава на учениците си, често им дава подслон и храна. Райна се грижи за нея до смъртта ѝ на 102-годишна възраст. Отзивчив и съпричастен е и баща ѝ Яким Кабаивански. През есента

на 1944 г. по молба на Блага Димитрова, тогава студентка, той намира обувки, дрехи и храна за 14 000 югославски деца, пострадали от войната, които пристигат с влакове в България. На свой ред учениците на Маестрата попиват това чувство за благотворителност. На Гала концерта в НДК през 2014-та солистите на големите световни театри пеят без хонорари, а средствата от билетите се разпределят в стипендии за новите поколения таланти.

Райна Кабаиванска демонстрира своята философия за благотворителността, когато през октомври 1991, по покана на Блага Димитрова, изнася прочутия си благотворителен концерт за демокрацията в препълнената зала „България“. Призовава да забравим горчивината на миналото и да мислим само за бъдещето на България, която трябва да заеме своето достойно място в Европа. „Искам да докажа с моето пеене, че с много труд и талант може да се постигне успех в живота. С работа се постига желаното – това искам да кажа на младите българи. Музиката винаги е била международен език, понятен за всички. Затова съм тук – за да пея“, казва в интервюта.

В последните години Райна Кабаиванска не пее по оперните сцени. Включва се само в бисовете на Галаконцертите на майсторските класове. Но дали решението ѝ е окончателно? Оперният свят твърде много се интересува от нея, за да сме сигурни. Ла Скала ѝ посвети вечер в поредицата „Големите гласове на Ла Скала“. Пак там беше специален гост в отбелязването на годишнините на Лучано Павароти и Мария Калас. Арена ди Верона и Даниел Орен я почетоха като най-голямата Тоска. По време на италианския локдаун отново бе специален гост в Арената за Реквием Верди. Тя покорява сцената, дори без да пее. Както пише световният музиколог Родолфо Челети: „И през времето, когато не пее, Райна Кабаиванска излъква с жест или израз на лицето. Достатъчно е

Lady in the dark, 2001

да мръдне малкото си пръстче, да свъси вежди, за да привлече вниманието на публиката... Тя е най-превъзходната певица-артистка на нашите дни. Във всяко нещо, и в най-малката подробност е необятна“.

В предшестващата ковид-кризата година Кабаиванска получава две предложения за роли – в Театро Сан Карло в Неапол и Театро Комунале в Болоня. Отклонява и двете. Заета е с преподаване и пътувания между Рим, Париж, Лондон, Верона, Венеция, за да подкрепя своите ученици във важните им премиери. Три месеца преди пандемичното затваряне на оперните театри по света, тя отново е специален гост на Ла Скала по повод откриването на сезона с „Тоска“. Италианската телевизия RAI 1 излъчва на живо събитието със специален коментар от оперната легенда: „Да давам на публиката и да давам на младите, за мен е едно и също. Трябва да предадем на следващите красотата, музиката и културата. Затова аз работя и се боря за операта.“

На корицата на „Жената днес“, 1966 г.

